

za 09 feb 2019
20.00 Kamermuziekzaal

**ANIMA
ETERNA
BRUGGE**

Schubert & Berwald

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

Biografieën

Anima Eterna Brugge (BE), dertig jaar geleden opgericht door Jos van Immerseel als levend laboratorium voor zijn onderzoek in de barokmuziek, evolueerde van een compact strijkersensemble tot een volbloed symfonisch orkest, dat ook klassiek, romantisch en vroegmodern repertoire exploreert. Het consequente gebruik van historisch instrumentarium, de permanente leiding door van Immerseel, de projectmatige aanpak en het respect voor de intenties van de componist vormen het credo van dit orkest. Partners als Concertgebouw Brugge en Opéra de Dijon schrijven mee aan het verhaal van Anima Eterna Brugge, dat resulteerde in een indrukwekkende reeks opnames, sinds 2002 voortgezet door Outhere Music (Alpha Classics). De nieuwsgierigheid van de musici en de honger van het publiek blijken nog niet gestild: Anima Eterna Brugge blijft synoniem voor innovatie zonder provocatie, voorbereiding en professionalisme, passie en plezier.

Jakob Lehmann (DE) is de laatste jaren op meer en meer podia te zien als solist, aanvoerder en kamermusicus, en sinds 2012 ook als dirigent. Hij volgde zijn opleiding viool in Berlijn bij Michael Erxleben en leidde onder meer een uitvoering van Rossini's *Petite Messe solennelle*, een productie van *Dido & Aeneas* en een reeks concerten met Beethovens *Eroica*-symfonie met zijn Eroica Ensemble Berlin. In 2015, tijdens een Tsjechisch programma in Concertgebouw Brugge, maakte Jakob zijn debuut bij Anima Eterna Brugge als concertmeester, in november 2016 gevolgd door zijn debuut als gastdirigent.

Uitvoerders & programma

19.15 Inleiding door Sofie Taes

—

Jakob Lehmann: viool & artistieke leiding

László Paulik: viool

Bernadette Verhagen: altviool

Davit Melkonyan: cello

Beltane Ruiz Molina: contrabas

Lisa Shklyaver: klarinet

Lisa Goldberg: fagot

Ulrich Hübner: hoorn

—

Franz Berwald (1796-1868)

Septet in Bes (1828)

- Introduzione: Adagio – Allegro molto
- Poco adagio – Prestissimo – Adagio
- Finale: Allegro con spirito

pauze

Franz Schubert (1797-1828)

Octet in F, D803 (1824)

- Adagio – Allegro – Più allegro
- Adagio
- (Scherzo) Allegro vivace – Trio
- Andante – Variationen I – VII – Più lento
- Menuetto – Allegretto – Trio
- Andante molto – Allegro – Andante molto – Allegro molto

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

KAMERMUZIEK

HUISARTIEST

Anima Eterna Brugge

'De honger van het publiek blijkt nog lang niet gestild.'

Anima Eterna Brugge is intussen al 15 jaar het huisorkest van het Concertgebouw. Lees alles over hen en onze andere huisartiesten op www.concertgebouw.be/huisartiesten.

De canon ontmaskerd

'Gro(o)t(s)e' kamermuziek van Schubert en Berwald

Van romantische held tot gedoemde Wanderer: Franz Schubert is ongetwijfeld een van de meest gemystificeerde figuren uit de muziekgeschiedenis. Het contrast tussen het klatergoud van de Weense Biedermeier-salons en de grimmigheid van de zolderkamer-zonder-piano waarop de grootmeester zoveel onvergetelijke pagina's bij elkaar zou hebben gepend, spreekt tot op vandaag tot de verbeelding. In de slipstream van deze personencultus is het oeuvre van Schubert vrij snel gecanoniseerd: de 'Onvoltooide' symfonie in b, de *Impromptus* voor piano, het kwintet *Die Forelle* en liedcycli als *Winterreise* prijken op menig favorietenlijstje. Het magistrale *Octet in F*, echter, geniet veel minder publieke erkenning. Uitvoerders en muziekwetenschappers zijn nochtans unaniem: deze originele creatie vol aantrekkelijke melodieën, badend in een zonnige atmosfeer, is een must voor elke Schubert-fan. Nochtans kwam het werk onder een ongunstig gesternte tot stand. 1824 – het jaar van compositie – verliep voor Schubert in mineur, onder meer omdat diverse van zijn vrienden Wenen hadden verlaten en de 'Schubertiades', muzikaal-literaire salons die Schubert en zijn vriendenkring organiseerden, waren opgeschort. Na zijn verjaardag op 27 januari ging het eveneens bergaf met Schuberts gezondheid; hij vertoonde steeds meer symptomen van syfilis en werd op een dieet van varkensvlees en broodsoep gezet. Ook zijn financiële situatie was precar nu hij voor het eerst in zijn leven een eigen kamer diende te bekostigen. Een lichtpuntje was de compositieopdracht van graaf Ferdinand Troyer: een amateur-klarinetist die een kamermuziekwerk met klarinetpartij wenste. Schubert kroop met twee ideeën achter de tekentafel: een

'Met de humorvolle finale tast Berwalds *Septet* net als Schuberts *Octet* de grenzen af tussen kamermuziek en orkestraal samenspel.'

groot symfonicus en een 'grosse Sinfonie'. De blauwdruk van wat het *Octet in F*, D803 zou worden, was immers het legendarische *Septet* van Ludwig van Beethoven. Schubert nam de zesdelige vormstructuur over en voegde een violist toe aan het uitvoerderscollectief. Naast een beethoveniaans uitgangspunt had Schubert ook een persoonlijke doelstelling: 'Ik heb mij gewaagd aan diverse instrumentale composities, waaronder twee kwartetten [...] en een octet; [...] ik ben van plan me zo een weg te banen naar een grote symfonie', schrijft hij aan kunstenaar Leopold Kupelwieser. Mogelijk alweer geïnspireerd door Beethoven, die zijn *Septet* had gecomponeerd in aanloop naar zijn eerste symfonie, zag Schubert het octet als een uitgelezen kans om zichzelf te verbeteren als symfonicus. Maar veel meer dan een orkestrale vingeroefening is deze compositie een meesterlijk staaltje van kamermuzikaal denken en musiceren geworden. De klankrijkdom van het instrumentarium en de gepunte ritmische gestiek kentekenen het openingsallegro, dat met een trage passage wordt ingeleid. Dat de klarinet de prachtige melodie van het *Adagio* mag ontvouwen, mag gezien de expertise van de

- Dit concertprogramma combineert twee vroegromantische kamermuziekwerken voor middelgroot ensemble in de traditie van Beethovens *Septet*.
- In het oeuvre van de mythische Wanderer Schubert bleef deze compositie – nochtans een voorbereiding op de 'Grosse' *Sinfonie nr.9* – ondergewaardeerd.
- Franz Berwald verdient op zijn beurt een plaats voor het voetlicht als een van Zweden's belangrijkste en meest originele componisten.

opdrachtgever (die de partij vertolkte tijdens de première) weinig verwonderlijk heten. Na het *Allegro vivace* – een scherzo met trio – en het *Andante* – een variatierEEKS op een duet van eigen hand – volgen nog een charmant *Menuetto* en een spannende finale. In de aanzet naar dit *Andante* – *Allegro* pakken donkere wolken zich samen in dreigende tremolandi; de storm blijft echter uit, en de partituur neemt een kwieke doorstart met een lichte mars alvorens jubelend en adembenemend virtuoos te besluiten.

In tegenstelling tot Schubert is Franz Berwald tussen de plooiën van de muziekgeschiedenis verzeild geraakt. In Zweden geldt hij niettemin als de belangrijkste vaderlandse componist. Geboren in een familie van muzikanten, studeerde Berwald viool bij zijn vader – muzikant in het orkest van de Koninklijke Opera in Stockholm – en compositie bij Edouard Du Puy. Na 15 jaar in het Zweedse hoforkest vestigde hij zich achtereenvolgens in Berlijn (1829-41) – waar hij een orthopedisch bedrijf oprichtte – en Wenen (1842), waar een piek in compositorische productiviteit resulteerde in vier symfonieën. Na een korte periode in zijn thuisland trachtte Berwald naam te maken in Parijs en Wenen. Hij slaagde er echter niet in zijn

brood te verdienen met muziek en besliste een houtzagerij en glasblazerij te starten in het Noord-Zweedse Ångermanland. In de jaren 1840 en 1850 genoot hij eindelijk bijval met zijn kamermuziek. Na eveneens succes te hebben geogst met de opera *Estrella de Soria*, werd hij in 1867 professor compositie aan de Zweedse Koninklijke Academie voor Muziek.

Berwald wordt beschouwd als grondlegger van de romantiek in Zweden en was de eerste belangrijke symfonicus van zijn land. Zijn muziek, beïnvloed door Louis Spohr en Carl Maria von Weber, is zowel op het formele als op het harmonische vlak hoogst origineel. De verrassend moderne en individuele stem van Berwald klinkt op z'n mooist in zijn *Septet* voor blazers en strijkers, dat in 1828 in Stockholm werd gepresenteerd als nieuw werk maar mogelijk een revisie is van een septet uit 1818. Het resultaat is hoe dan ook een geslaagd ensemblestuk, van het ontspannen *Allegro molto* met verbazend virtuoze schichten, over het *Poco adagio*, *Prestissimo*, *Adagio* (een innovatieve hybride van een langzame beweging en een scherzo) tot de bijna operateske finale. Met dit humorvolle *Allegro con spirito* tast Berwald net als Schubert de grenzen af tussen kamermuziek en orkestraal samenspel. Een bijzondere rol is weggelegd voor de fagot, die de hoogste regionen van zijn ambitus verkent: een gevolg – zo blijkt uit het 800 pagina's tellende reisdagboek van Berwald – van het speciale talent van de fagottist op wiens lijf deze partij is geschreven. Berwald toont zich in dit *Septet* een sterk melodist, geïnspireerd contrapuntist en inventief orkestrator. Hij hoeft de gedeelde affiche met zijn Weense naamgenoot dan ook niet te vrezen en begint met dit concert en gloednieuwe opname van Anima Eterna Brugge (hopelijk) aan een welverdiende remonte.

— Sofie Taes

Van septet tot symfonie: aanpak en programmakeuze

Jakob Lehmann: 'U hoort vanavond twee buitengewone kamermuziekwerken van twee componisten die, ondanks het feit dat ze actief waren in dezelfde periode, nooit elkaars pad hebben gekruist. Beide wortelen in de traditie van de septetten, octetten en grotere ensemblestukken voor gemengde bezettingen die aan het begin van de 19e eeuw een immense populariteit genoten – met het succesvolle *Septet in Es* van Ludwig van Beethoven als illustere voorbeeld. Maar elk op hun eigen manier overstijgen ze hun rolmodel en leveren ze cruciale bijdragen tot de ontwikkeling van het genre.

Wie de uitdagingen van Schuberts *Octet* aandurft, wordt beloond met inspiratie en voldoening. Het werk is waarlijk symfonisch op het vlak van opzet, schaal en gebruik van instrumentale texturen en kleuren. Zoals zovele van Schuberts werken werd het *Octet* echter pas na zijn dood erkend als meesterwerk.

Het *Septet* van Berwald bezit een lichtere, transparante en minder 'orkestrale' textuur en is daarom de ideale tegenhanger van het *Octet*. Hier horen we de heldere en aparte stem van een jonge toondichter die barst van persoonlijkheid, compositorisch vakmanschap en innovatieve ideeën, die zijn symfonische meesterwerken van de jaren 1840 voorafspiegelen.'

Jos van Immerseel: 'Dat we dit programma wijden aan 'grote' kamermuziek is geen toeval. Anima Eterna is in 1987 begonnen als klein ensemble en op korte tijd gegroeid samen met het repertoire dat we verkenden: van Haydn en Mozart over Beethoven en Schubert tot Brahms, Tchaikovsky, Debussy en Ravel. Tijdens deze boeiende ontdekkingsreis doorheen eeuwen muziekgeschiedenis en

de voortdurend veranderende muzikale esthetiek, groeide enerzijds de vereiste kunde van de musici om tot wel 15 verschillende instrumenten te bespelen. Anderzijds beseften we steeds sterker dat muziek, die vandaag als romantisch en modern wordt beschouwd, een gelijkaardige benadering behoeft als wat men vandaag 'oude muziek' noemt. Onze interesse om zo dicht mogelijk bij de componisten te komen, was daarbij de gemeenschappelijke drijfveer.

Terwijl Anima zo evolueerde tot symfonisch orkest, vormt kamermuziek vandaag opnieuw een belangrijk deel van ons repertoire. We zetten onze reis door de symfonische muziek natuurlijk verder, maar willen daarnaast onze basis verbreden door kamermuziek op het programma te nemen. Dat laat ons ook toe om andere aspecten van het werk van grote componisten te doorgronden. Bovendien bewijst dit project opnieuw hoe jonge musici samen met trouwe gezellen van Anima de geest van het orkest uitdragen. Ik zie onze toekomst dan ook met plezier en vertrouwen tegemoet.'

Anima in de zetel

Cd-release Schubert & Berwald

Jakob Lehmann en zijn medemusici zwierven de twee buitengewone kamermuziekwerken van Franz en Franz op cd. Genieten van Schuberts *Octet in F* en Berwalds *Septet in Bes* kan voortaan vanuit je zachtste zetel. Later dit jaar beschikbaar.

Zweedse muziek, een terra incognita

Franz Berwald (geboren in 1796, een jaar voor Schubert en gestorven in 1868, een jaar voor Berlioz): een Zweedse violist, dirigent en componist, ooit in Berlijn als orthopedisch chirurg werkzaam, lid van het Mozarteum in Salzburg, runde in het Noord-Zweedse Sandö een hout- en glasfabriek. Is hij al buiten Zweden weinig bekend, dan is dat zeker het geval voor de meeste van zijn voorgangers en tijdgenoten. Voor velen onder ons is de Zweedse muziek helaas nog een land om te ontdekken.

De zogenaamde 'vader van de Zweedse muziek', en de eerste die in 1731 in Stockholm publieke concerten organiseerde, was de violist, dirigent en componist Johan Helmich Roman (1694-1758). Hij schreef talrijke symfonia's, ouvertures, concerti, trio- en solosonates voor diverse bezettingen ... in barokke stijl die sterk aan deze van Händel doet denken. Een leerling van Roman, Ferdinand Zellbell de jongere (1719-1786) studeerde in Duitsland nog bij Telemann en stichtte in 1771 in Stockholm de Koninklijke Academie voor Muziek. Van 1772 tot 1774 was hij de eerste directeur van de eraan verbonden nieuwe muziekschool. In 1778 vestigde de uit Duitsland afkomstige rechtsgeleerde en componist Joseph Martin Kraus (1756-1792) zich in Stockholm. Gesteund door Gustav III ondernam hij studiereizen naar onder meer Oostenrijk, Italië en Frankrijk en ontmoette hij Gluck en Haydn. In 1788 werd hij in Stockholm benoemd tot kapelmeester. Hij schreef verschillende opera's (onder andere *Dido och Aeneas*) en na de moord op Gustav III componeerde hij een *Symphonie funèbre* en een begrafeniscantate. Pehr Frigel (1750-1842) kreeg compositieles van onder meer Kraus en schreef vooral orgel- en vocale muziek (oratoria en cantates). Zijn enige

opera *Zoroaster* werd nooit uitgevoerd. Een buitenbeentje in het Zweedse muziekleven van die tijd was de dichter, volkszanger en vagebond Carl Michael Bellman (1740-1795). Hij was enorm geliefd zowel bij de Stockholmse burgers als bij kunstenaars en genoot de bescherming van koning Gustav III. De publicatie van zijn oeuvre omvat een slordige 1700 liederen met muziek meestal ontleend aan populaire aria's en ariettes uit opera's van tijdgenoten. De belangstelling voor oude volksliederen, de opkomst van studentenkoren zoals dit van Uppsala geleid door J. Chr. Friederich Haeffner (1759-1833) of het mannenkoor van de universiteit van Lund onder leiding van Otto Jonas Lindblad (1809-1864), kaderden in het opkomende 19e-eeuwse nationalisme. Internationaal echter werd Zweden op de muzikale kaart gezet door een vrouw: de beroemde sopraan Jenny Lind (1820-1887), alias de Zweedse nachtegaal.

Naast Berwald zijn voor de 19e eeuw nog vermeldenswaard Albert Rubenson (1826-1901), die van 1888 tot aan zijn dood directeur was van het conservatorium van Stockholm; August Söderman (1832-1876) die een 80-tal dramatische werken schreef (onder meer *De bruiloft van Ulfasa*) in Duits-romantische stijl; Emil Sjögren (1853-1918) organist van de Johanneskerk in Stockholm; en Andreas Hallén (1846-1925), componist van de eerste Zweedse wagneriaanse opera, *Harald der Wiking*. Met de organiste van de kathedraal van Göteborg, Elfrida Andrée (1871-1929) en Wilhelm Stenhammar (1871-1927), die studeerde bij onder meer Sjögren en Hallén, eindigt dit summiere en onvolledige overzicht van een terra incognita.

— Johan Huys

In de kijker

VRIJDAG

08 MAA 2019

20.00 Concertzaal

© Marco Borggreve

Anima Eterna Brugge & Thomas Bauer Wolf, Mahler & Brahms

1874: na twintig jaar piekeren voltooit Johannes Brahms zijn eerste symfonie: innovatief en grensverleggend, onvoorspelbaar en rebels. Mahlers *Lieder eines Fahrender Gesellen* leiden recht naar het hart van diens muzikale en emotionele universum. Wolf excelleert dan weer in het intieme, kamermuzikale Lied. Met solist Thomas Bauer presenteert Anima een avond als één groot crescendo.

Laat weten wat je van het concert vond op

 ConcertgebouwBrugge
 @concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be

VRIJDAG

26 APR 2019

20.00 Concertzaal

© Jens Meisert

Deutsche Kammerphilharmonie Bremen & Kammerchor Stuttgart Mendelssohns *Sommernachtstraum*

Mendelssohn voorzag Goethes *Die erste Walpurgisnacht* en Shakespeares *A Midsummer Night's Dream* van muziek die de verbeelding doet tinkelen: duister en spookachtig enerzijds, dansant en feestelijk anderzijds. De muzikanten van de Deutsche Kammerphilharmonie Bremen en de zangers van het vermaarde Kammerchor Stuttgart zijn de geknipte vertolkers voor dit kleurrijke feest.